

Ruotsi, ei mikä tahansa maa

Sverige, inte vilket land som helst

FT, yliopistonlehtori Peter Stadius

Mina damer och herrar,

Detta eftermiddagsseminarium med temat Sverige är, som vår ordförande konstaterade, en i raden av seminarier om EU:s respektive ordförandeland. Syftet för dessa har varit att föreningens medlemmar och övrig publik erbjuds en möjlighet att stifta närmare bekantskap med det aktuella ordförandelandet. När vi i styrelsen insåg att nu står Sverige i tur, var de instinktiva reaktionerna att vi inte kan göra som i de övriga fallen. Sverige är inte vilket land som helst för oss, *ei mikä tahansa maa*. Under planeringen nämndes märkesåret 1809, den allrakäraste fienden-tematiken med landskamper osv. Vi har helt enkelt svårt att se på Sverige utan att samtidigt se på oss själva.

Rätt snart väcktes dock tanken att vi ändå borde behandla Sverige som de andra europeiska länderna och inte uppmärksamma det i och för sig mycket intressanta och nära förhållandet mellan våra två länder. Att vi borde se på Sverige med andra ögon, eller helt enkelt med Sveriges ögon. Detta var intentionen och detta ville vi göra.

Samtidigt är det klart att det är omöjligt för oss finländare att behandla Sverige utan att se på relationerna länderna emellan. Under våra landsseminarier har vi alltid haft en finländsk expert som har förmedlat information om respektive land på finska. Denna uppgift har nu fallit på mig och jag känner mig närmast förlamad. Varför jag, när det finns så många som vet så mycket om Sverige i detta land? Varför på finska? Ja varför inte. Det är inte mitt modersmål, men sedan år 2000 ett av Sveriges fem officiella minoritetsspråk.

För att vara artig värd har jag distribuerat mitt anförande översatt i sin helhet till svenska. Själva anförandet övergår nu för en längre stund till finskan...

Niin, Ruotsi ei ole mikä tahansa maa meille suomalaisille. Ja kuten jo totesin, on syytä kysyä: voimmeko tarkastella Ruotsia neutraalisti, pohtimatta samaan aikaan omaa yhteyttämme naapurimaahamme? Tämä on ollut seminaarimme tarkoitus, mutta samalla on selvää, että se on mahdotonta. Omalta osaltani en tiedä, mitä minun pitäisi sanoa teille yleisölle. Yksi asia on, että jokaisella suomalaisella on jonkinlainen, usein läheinen, suhde Ruotsiin. Meille

kaikille Ruotsi on tavalla tai toisella henkilökohtainen kokemus. On tuskin olemassa montaakaan Suomessa asuvaa Suomen kansalaista, joka ei olisi koskaan käynyt Ruotsissa.

Joillekin henkilökohtainen Ruotsi-maantiede keskittyy Tukholmaan ja itineraarioon Västerlångatan, Drottninggatan ja sitten samaa reittiä takaisin laivalle. Toisille Ruotsi on maa, jossa on itse asunut. Monille Ruotsi on tänään paikka, jossa työntäjän pääkonttori sijaitsee. Sotalapsille Ruotsi on usein monien tunteiden kohde. Nykypäivän suomalaislapsille Ruotsi on paikka, josta löytyy Kolmården, Junibacken ja Astrid Lindgrens värld. Ruotsi tarkoittaa edelleen monille ruotsinlaivaa, pallomerta ja karkkeja.

1960- ja 70-luvuilla Ruotsi oli maa, jonne haluttiin, ei pelkästään töiden takia. Moni nuori halusi Tukholman ja Göteborgin suurkaupunkisykkeeseen. Suomalainen etnologi Hanna Snellman on todennut että Lapin Sallassa nuorille teinityöille Ruotsiin ja Göteborgiin lähdön syyksi riitti esim. se, että ”siellä sai meikata”. Lähtö oli helppo koska v. 1956 jälkeen Pohjoismaissa vallitsi liikkumisvapaus. Ruotsista Ismo Alanko löysi 1970-luvun lopulla punkrokin, siinä missä Johan Vilhelm Snellman 150 vuotta aikaisemmin oli löytänyt liberaaliaatteen veljessieluja. Molempien maiden populaarissa historiakäsityksessä on vahvasti läsnä mielikuva siitä, miten suomalaiset siirtotyöläiset tulivat suurena aaltona länsinaapurimme ennätyskasvun vuosina n. 40 vuotta sitten. Mikko Niskasen elokuvassa *Ajolahti* (1982) armeijasta kotiutuneille syrjäseudun pojille ei ole muuta vaihtoehtoa kuin pyyhkiä maaseutu-Suomen pölyt jaloistaan. Tämä on se populaaristi dominoiva tarina ja kuva, joka elää meillä vahvana Suomessa ja eritoten Ruotsissa.

Mutta on olemassa muitakin tarinoita. Niitä on monenlaisia, laidasta laitaan. Pari vuotta sitten Helsingin ulkopuolella asuva tuttavaperhe peri komean 1700 hehtaarin kokoisen kartanon Itä-Göötanmaalta, johon kuuluu mm. varhaisbarokkityylinen päärakennus. Samoilla seuduilla toinenkin suomalainen kartanoyrittäjä pitää majaa. Ruotsin keskuspankin pääjohtaja Stefan Ingves on kotoisin Pojanmaalta. Nämä ovat kenties erityistapauksia, mutta kuvaavaa sille monimuotoisuudelle, joka leimaa suomalaisten kontaktia Ruotsiin.

Historioitsija Kari Tarkiainen on oivallisesti osoittanut, miten enemmistö suomalaisista maahanmuuttajista tuli Ruotsiin suomalaisista kaupungeista, ei maaseudulta – usein länsirannikon pikkukaupungeista. Hän on myös osoittanut, että muuttoliike on ollut jatkuva ja katkeamaton v. 1809 jälkeen. Etenkin ruotsinkieliseltä Pohjanmaalta ja Ahvenenmaalta lähdettiin Ruotsiin töihin. Joten voidaan todeta, että Suomen ja Ruotsin suhde ei ole

ainoastaan tarina yhteisestä valtiollisesta historiasta ja sen jälkeinen läheinen suhde, vaan suuri summa henkilökohtaisia yksilötason tarinoita ja suhteita Ruotsiin. (Tässä mielessä suhteemme Ruotsiin eroaa kenties hieman suhteestamme Venäjään.)

Minun suhteeni Ruotsiin on myös omanlaisensa. Minulle Ruotsi on äidinmaa, siinä missä Suomi on isänmaa. Äitini muutti nimittäin Ruotsista Suomeen 1962 ja kaunisteli teollaan muuttotasapainoa edes hieman. En ole koskaan asunut Ruotsissa, mutta mummolani oli siellä ja enot ja serkkuni asuvat siellä aitoina ”svenneinä”. Tämän lisäksi he ovat aitoja nollåttor, ts. Tukholman kantakaupunkilaisia. Tosin kahden serkkuni äiti tuli Ruotsiin Valkeakoskelta, johon hänen vanhempansa olivat tulleet sodan jälkeen evakkoon Karjalasta.

Mutta, lapsuuteni Ruotsi oli täten Tukholma, tarkemmin S:t Eriksgatanin tornitalo, josta kesäiltoina katselin ulos ikkunasta aina samaa neonvalomainosta Mälarstrandenin toisella puolella: ”Tag en Tulo” pastillimainoksen sininen valo kehotti ja kehottaa itse asiassa vieläkin tänä päivänä. Sen pystyn todistamaan joka kerta, kun matkustan valomainoksen ohi Arlanda Express-junalla lentokentälle.

Lapsuus 1970-luvulla, kuten omassa tapauksessani, tarkoitti tietysti myös erityyppisiä kulutus- ja sivilisaatioelämyksiä Tukholmassa. Jostain syystä mieleeni on jäänyt, kun ensimmäisen kerran näin kiivihedelmän, joka oli mielestäni oudon näköinen. Ja sitten ensimmäisen kerran, kun Lidingön hiekkarannalla maistoin hunajamelonia. Näin se menee, Ruotsi on niin monille meille maa tulvillaan maitoa ja hunajaa, tai ainakin hunajameloneja.

Myöhemmin olen saanut oppia, ja minulle on innokkaasti opetettu eri puolella Ruotsia, että Ruotsi on paljon muutakin kuin Tukholma ja se muodikkuus, jota vanha pääkaupunkimme huokuu.

Min egen lilla berättelse är ett i raden av exempel för vad Sverige kan betyda för en finländare. Vårt Sverige är i hög grad summan av våra egna upplevelser på individnivå. En panoramamosaik som betraktad på tillräckligt avstånd blir Finlands eget Sverige. Men är detta Sverige det riktiga Sverige? Kanske det är skäl för oss att inte invaggas i en tro om att vi finländare vet allt om Sverige. Utan tvärtom fortsatt att upptäcka Sverige pånytt och pånytt, för det är garanterat värt mödan. Varför erbjuds det t.ex. inte just några studier i Sveriges historia efter 1809 på våra universitet?

Avslutningsvis vill jag också kommentera dagens tema ur ett europeiskt perspektiv. Att upptäcka Sverige är att upptäcka europeisk kultur. Det kan handla om allt från nutida barnlitteratur till barockarkitektur, och mycket, mycket mera. När jag tar upp Sverige som en naturlig del av europeisk kultur gör jag det inte med den infallsvinkeln som bland finlandssvenskar kunde vara vanlig under tidigare epoker, där man såg det skandinaviska som en civilisatorisk garanti, ur någon form av von oben-perspektiv.

Nej, jag tänker på två andra ting: nämligen för det första att det inte nödvändigtvis är så att vi finländare för att komma till Europa (absurt uttryck för vi är ju där) på något sätt bör köra förbi Sverige och det övriga Norden och ta oss ”direkt till Europa”. Att röra sig mellan Sverige och Finland är lika europeiskt som att besöka Rom. Den andra observationen jag vill göra är att en europeisk integration inte kan ske på bekostnad av en förnekelse av den egna historien. I dag är inte studiet av den svenska tiden obligatorisk i finska gymnasier. Däremot studeras antika Romarrikets lagar ivrigt i våra skolor i dag. Missförstå mig rätt. Ja, vi behöver givetvis kunskap och bildning om romersk rättstradition, men paradoxalt nog kanske vi inte har så mycket att vinna på att efter svensk modell underminera historieundervisningen i skolorna. Om denna något odiplomatiska formulering här må tillåtas, och mig förlåtas (jag står för den). Det blir så mycket att ta igen senare.

Ja, Sverige är inte vilket land som helst för oss. Samtidigt tycker jag att vi har alla förutsättningar att se det dynamiska och kanske föränderliga i det Sverige som vi har skapat oss som en slags konstruerad litterär plats. Genom att ständigt på nytt upptäcka Sverige upptäcker vi också en bit av Europa och en bit av oss själva.